

14. Шипулина Л. А. Формирование профессионализма будущих экономистов средствами новых информационных технологий : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального обучения” / Л. А. Шипулина. — Ставрополь, 2004. — 21 с.

УДК 371.333.001

Казаков Ю.М.

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

***Анотація.** У статті розкрито сутність, структура медіаграмотності як важливої категорії медіаосвіти, визначено особливості формування медіаграмотності у сучасних соціокультурних умовах, провідні підходи до формування медіаграмотності у вищій школі відповідно до вимог Болонського процесу.*

***Аннотация.** В статье раскрыты сущность, структура медиаграмотности как важной категории медиаобразования, определены особенности формирования медиаграмотности в современных социокультурных условиях, ведущие подходы к формированию медиаграмотности в высшей школе в соответствии с требованиями Болонского процесса.*

***Annotation.** The article highlights both the crux and the structure of media-literacy as an important category of media-education in the contemporary socio-cultural situation. The author outlines the main approaches to the formation of media-literacy at higher education establishments due to the principles of the Bologna Process.*

Актуальність звернення до медіаосвіти у сучасному соціокультурному просторі зумовлена багатьма чинниками, серед яких провідними можна визначити такі:

- насиченість сучасного суспільства засобами масової інформації, високий рівень споживання медіапродукції;
- ідеологічне значення медіа, їх вплив на свідомість суспільства;
- швидке зростання кількості медіаінформації, ускладнення механізмів управління медіапростором,
- зростання значення візуальної комунікації та інформації в усіх галузях життя людини;
- поширення національних та міжнародних процесів приватизації інформації (Л.Мастерман);
- прогностична функція медіосвіти, що полягає у всебічній підготовці школярів та студентів з урахуванням вимог майбутнього.

Теорія і практика медіаосвіти в сучасному педагогічному дискурсі стає предметом наукового дослідження багатьох учених, активізує увагу до широкого кола проблем: дослідження мас-медіа в цілому, моделей і методів медіаосвіти (Д. Бекінгем, Л. Зазнобіна, Д. Консідайн, Л. Мастерман, С. Пензін, Ю. Усов, О. Федоров, О. Шариков, Е. Харт, Р. Хоббс та ін.), психолого-педагогічні дослідження з питань медіаосвіти (Л. Баженова, О. Баранов, О. Бондаренко, К. Ворсноп, Н.Габор, Л. Зазнобіна, Р. Куїн, О. Спічкін, О. Федоров, О. Шариков та ін.); роль засобів масової комунікації у вихованні учнівської молоді (С. Дорогий, В. Лизанчук, Т. Свистельников, Г. Усова), вітчизняний та світовий досвід медіаосвіти (А. Дилижан, О. Нечай, О. Самарцев, О. Шариков, Є. Черкашин).

Мета статті – визначити особливості медіаграмотності як компоненту професійної культури сучасного фахівця.

Певні методологічні труднощі у визначенні змісту, форм і методів медіаосвіти пов'язані із загальними проблемами, наявні сьогодні у науковій гуманітарній сфері. Так, сьогодні відсутня загально визнана теорія масової комунікації (є численні теорії різного

рівня, що виникли в надрах тієї чи іншої філософської концепції). Різні типи медійного простору сьогодні доволі далеко відстоять один від одного, що пов'язана і з певною локальністю їх споживачів, орієнтацією на конкретний сегмент ринку, прагнення максимально експлуатувати власні особливості. Якщо до питань медіаосвіти звертаються теоретики кіноосвіти та кіномистецтва, то домінують культурологічні та семіотичні аспекти аналізу, а практика спрямована переважно на формування навиків сприйняття та критичного судження. При цьому творчі аспекти розглядаються побічно.

Якщо медіосвітніх проблем торкаються фахівці у галузі журналістики, то, що певною мірою зрозуміло, на перший план виходять питання медіакритики, виробництва тієї чи іншої інформаційної продукції (як свідчить практики, насамперед продукції друкованої).

За умови значного поширення Інтернету як своєрідного медіапростору, який об'єднує функції багатьох інших ЗМК, до педагогічних питань використання Інтернету як важливого засобу медіаосвіти, на жаль, переважно звертаються фахівці з інформатики та інформаційної культури та філологи, які спрямовують зусилля на дослідження питань Інтернет-дискурсу, міжкультурної комунікації тощо.

Відзначена фрагментарність сучасного наукового педагогічного пошуку щодо організації медіаосвіти різних категорій суспільства (від дітей та учнівської молоді до дорослої категорії) створює суттєві труднощі, які можуть бути переборені лише сумісними зусиллями усіх соціальних інституцій, що зацікавлені в гармонійному розвитку усього світу медіакультури. Таке положення ускладнює і процес впровадження медіаосвіти у професійну підготовку майбутніх учителів, оскільки їм необхідно дати усе розмаїття існуючих концепцій, теорій, підходів, у реальному навчально-виховному процесі ВНЗ показати можливість формування медіаграмотності особистості, можливості інтеграції медіаосвіти у зміст як загальноосвітньої, так й фахової підготовки. Сьогодні явно відбувається процес інформаційного накопичення у цій галузі, розширення кола дослідників, зацікавлених питаннями медіаосвіти як науково-педагогічної галузі, залучення до реальної практики медіа освіти учителів-практиків, ентузіастів своєї справи.

В англійських країнах термін “медіаосвіта” досить часто замінюється аналогом “медіаграмотність” (“*media literacy*”). Однак, у французьких країнах поширено саме термін “медіаосвіта” (“*l'éducation aux médias*”). Так саме у іспаномовних – “*education para los medios*” (медіаосвіта) або німецькомовних (“*mediendidaktik*” – медіапедагогіка). Отже, одним з найбільш поширених термінів у понятійному колі медіаосвіти є медіаграмотність. Своє походження цей термін веде від терміну “візуальна грамотність”, який був надзвичайно поширений у 60-70-х рр. ХХ ст.

Медіаграмотність не може розглядатися як усталена категорія, тому що процес формування медіаграмотності триває упродовж усього життя людини. Особливе значення мають медіатексти, що виступають елементами щоденного життя, дозволять пізнавати світ у численних соціальних варіаціях. Такі медіатексти сприяють формуванню активних читачів та глядачів, спроможних змінювати ситуацію в інформаційному просторі.

У процесі медіаосвіти майбутні учителі набувають медіаграмотність, яка в майбутньому допоможе активно використовувати соціокультурний простір мас-медіа, сприяє включенню медіазнань та умінь в професійну майстерність майбутнього педагога.

Теоретичні аспекти формування медіаграмотності майбутнього вчителя ґрунтовно представлені у роботах О.Федорова [3; 4]. Особливу цінність щодо зазначеної проблеми має навчальний посібник О.Федорова “Медіаосвіта та медіаграмотність” [4], основні положення якої використано для обґрунтування напрямків, форм та методів застосування медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя.

Медіаграмотність майбутнього вчителя передбачає:

– поінформованість у питаннях медійних трактувань різних проблем розвитку сучасного суспільства, зокрема соціокультурних аспектів становлення особистості дітей та молоді,

- знання впливу контактів з медіа на спосіб життя, стосунки та цінності, що набуває особливої важливості відповідно до мети та завдань професійної педагогічної діяльності вчителя;
- використання ключових концепцій медіаосвіти для аналізу медіатекстів;
- розвиток чутливості до тенденцій у медійному світі з урахуванням появи нових інформаційних технологій, поширення мережі Інтернету, посилення манупулятивного впливу різних ЗМК на сучасну людину;
- аналіз можливого впливу медіатекстів на прийняття рішення або поведінку, особливо дітей та юнацтва.

Ми пропонуємо розглядати медіаграмотність у контексті формування метапредметних професійних якостей майбутнього вчителя. Сучасне наукове психолого-педагогічне знання презентує численні розробки з проблеми метаосвіти, формування метазнань та метаумінь фахівців різної спеціалізації як умови забезпечення мобільності, гнучкості професійного шляху людини. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття активізуються наукові розвідки щодо концептуальних засад метатеорії, метапроблемності, метаосвіти як вагомого показника постмодерністського аналізу розвитку суспільства в цілому та окремої людини. Звертаючись до метатеорії як універсального методу дослідження культури в широкому значенні М.Савельєва наголошує на необхідності визначення універсальної методології наукового аналізу, яка б дозволила уникнути фрагментарності, однобічності, суб'єктивності методологічних позицій дослідників у різних галузях науки [2]. Дослідниця підкреслює, що введення категорії “метатеорія” дозволить змінити позиції суб'єкта пізнання, виділити загальне, що об'єднує сьогодні різні методологічні позиції аналізу суспільства та людини [2; 5, 9]. Введення категорії “*мета*” по відношенню до різних проблем гуманітарних досліджень, в тому числі й педагогіки, дозволить вийти на граничний рівень узагальнення, який вкрай необхідний в сучасному багатовимірному, різноманітному та різновекторному світі.

Однією із категорій, що виокремилися останніми десятиріччями в філософії освіти, є категорія “метазнання”. Концептуальні позиції щодо метазнання, яке має стати інваріантним стосовно конкретної предметної галузі, до викладання якої готується майбутній вчитель, ґрунтується на теоретичних позиціях Г. Альтшуллера, І. Зимньої, А. Хуторського, Г. Щедровицького та ін.) [5].

У сучасних умовах вища освіта має бути зорієнтована на становлення соціально та професійно активної особистості, яка набула екстрафункціональні професійно важливі якості широкого радіусу використання (Е. Зеєр). Відповідно цілі, завдання, зміст освітнього процесу у вищому педагогічному навчальному закладі має бути спрямований на формування професійно важливих якостей, а також на формування метаякостей, які безпосередньо не пов'язані із конкретною професійною діяльністю, але здійснюють суттєвий вплив на ефективність виконання такої діяльності і становлення особистості як професіонала. У межах компетентнісного підходу метаякості стають стратегічним поняттям оновлення професійної освіти, оскільки мають яскраво виражену практико-орієнтовану спрямованість, визначають конкурентноспроможність фахівця.

Аналіз наукової літератури, насамперед досліджень О. Федорова, О. Шарикова, практичного досвіду організації взаємодії студентської молоді з ЗМК, дозволили визначити критерії сформованості медіаграмотності майбутнього вчителя: мотиваційний (мотиви контакту з медіатекстами: жанрові, тематичні, емоційні, інформаційний, гедоністичний, інтелектуальний, естетичний, терапевтичний та ін.); контактний (частота спілкування/контакту з медіатекстами); інформаційний (знання термінології, теорії та історії медіакультури, процесу масової комунікації); інтерпретаційно-творчий (уміння давати інтерпретацію, аналізувати медіатексти на підставі певного рівня сприйняття, критична автономія, уміння створювати/поширювати власні медіатексти).

Саме ці критерії показники медіаграмотності були використані про проведенні експериментальної роботи за проблемою дослідження.

Педагог, який володіє медіаграмотністю, буде мати можливість заохочувати та розвивати в учнів проблемне мислення, пов'язане із медіа, спонукати до самостійного пошуку медіаінформації, розвивати здібності використовувати численні медіаджерела для вирішення навчальних завдань, міркувати над власним медійним досвідом та ін. Аналіз завдань діяльності вчителя щодо медіапідготовки учнівської молоді переконує, що провідними серед них слід визнати саме розвиток медіакомунікативних здібностей та критичного мислення. Медіаосвіта, таким чином, виступає важливою складовою професійної підготовки вчителя. Майбутні педагоги мають усвідомити та принести до школи нові ідеї, сучасне знання про інформаційні технології та засоби масової інформації.

Оскільки сьогодення формує своєрідне “замовлення” на особистість, яка здатна відбирати, самостійно критично оцінювати інформацію, самостійно створювати повідомлення мовою різних ЗМК, то актуалізується необхідність організації цілеспрямованої роботи з вивчення ЗМК у вищому навчальному закладі, формування готовності майбутніх учителів до реалізації медіаосвіти у загальноосвітній школі.

Медіаграмотність майбутнього вчителя передбачає знання закономірностей сприйняття і розуміння інформації, психологічних аспектів впливу медіа на спосіб життя, стосунки та цінності особистості, використання ключових концепцій медіаосвіти для аналізу медіатекстів, формування умінь і навичок пошуку інформації, інтерпретації та критичного аналізу медіатекстів, створення власних медіатекстів, адекватних завданням і умовам комунікації.

Медіаграмотність у контексті інтегрованого підходу до медіаосвіти в педагогічному ВНЗ хоча й формується на предметному змісті конкретних навчальних дисциплін фахового та психолого-педагогічного блоків, однак спрямована на становлення й розвиток метапредметних професійних якостей майбутнього вчителя, які включають відповідні знання (*метазнання*), способи дії з таким знанням. Відзначене метазнання є інваріантним щодо предметної галузі, тобто знання, за допомогою яких можна обробляти будь-яке проблемне знання людини, що стосується її професійних та життєвих ситуацій.

Для здійснення аналізу рівня сформованості медіаграмотності було виділено відповідні її рівні, визначено їх змістовне наповнення: високий, середній, низький. Наприклад, характеристики *високого рівня розвитку медіаграмотності*: вміння визначати головний смисл медіатексту, виявляти основні елементи медіатексту; визначати схожі та унікальні фрагменти медіатексту; оцінка цінності медіатексту або його фрагменту, судження на підставі порівняння згідно з визначеним критерієм; здатність створювати лаконічний, ясний та точний опис медіатексту; використання загальних принципів для пояснення окремих фактів; виведення загальних принципів на підставі спостереження за окремими фактами; здатність збирати елементи у нову структуру. Для низького рівня розвитку медіаграмотності характерне таке: слабка пам'ять, що дозволяє запам'ятовувати лише найважливіші речі; тематична залежність, відсутність проникливості (тобто нерозуміння того, що найважливіше у повідомленні), потреба у допомозі з боку іншої людини; невпевненість у собі, нерозуміння багатозначності медіатекстів; негативне ставлення до нових повідомлень, які не відповідають звичним категоріям, неточність у сприйнятті медіаповідомлення внаслідок високої імпульсивності у прийнятті рішень.

Відзначені рівні сформованості медіаграмотності майбутнього вчителя можна співвіднести із класифікацією рівнів медійного сприйняття, що розроблена О. Бондаренко: 1) побутовий рівень (обмежений побутовими мотивуваннями сюжету, характерів персонажів); 2) рівень соціуму (більш глибокі характеристики персонажів та психологічне мотивування вчинків, урахування можливості впливу того чи іншого медіаповідомлення на певну аудиторію); 3) рівень художнього образу (детальна характеристика образу, визначення смислових одиниць медіатексту, характеристика їх взаємодії, 4) рівень розуміння авторської концепції (вміння робити висновки про те, яку ідею прагнув виразити автор, виходячи з конкретної системи художньої образності даного твору), 5) рівень виникнення власної концепції щодо проблем, яких торкається автор, та полемічного діалогу з авторською концепцією твору [1, 22-23].

Таким чином, процес формування професійної культури майбутнього фахівця має ураховувати значущість такого компонента як медіаграмотність, яку можна розглядати як передумову становлення та розвитку метапредметних професійних знань та навичок. Медіаграмотність спрямована також на забезпечення професійно-педагогічної комунікації вчителя, на формування навичок роботи з комп'ютерними мережами, зокрема з Інтернетом, з електронними банками інформації тощо. Характеристика сутності, критеріїв та рівнів сформованості медіаграмотності майбутніх фахівців дозволяє побудувати цілеспрямовану роботу щодо підвищення медіакультури майбутніх фахівців, спрямування їхньої професійної культури відповідно до вимог та запитів сучасного суспільства.

До перспективних напрямів дослідження слід віднести розробку технологій формування медіаграмотності майбутніх фахівців в аудиторній та позааудиторній роботі, використання дистанційного навчання у медіаосвіті учнівської молоді.

Література

1. Бондаренко Е.А. Теория и методика социально-творческой реабилитации средствами аудиовизуальной культуры. – Омск: Изд-во Сибир. филиала Рос. ин-та культурологии, 2000. – 91 с.
2. Савельева М.Ю. Лекции по мифологии культуры. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2003. – 272 с.
3. Федоров А.В. Медиаобразование будущих педагогов: Моногр. – Таганрог: Кучма, 2005. – 314 с.
4. Федоров А.В. Медиаобразование и медиаграмотность: Учеб. пособие для вузов. – Таганрог: Кучма, 2004. – 339 с.
5. Хуторской А.В. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному?: Пособие для учителя. – М.:Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 383 с.

УДК 371

Коваленко О.І.

ОБДАРОВАНІСТЬ ЯК БАГАТОГРАННЕ ЯВИЩЕ

Анотація. У статті проаналізовано психолого-педагогічний зміст категорії обдарованості, висвітлено його зв'язок з такими близькими поняттями як здібності, талановитість, творчість. Визначено основні характерні риси обдарованої особистості. Обґрунтовано необхідність привернення уваги педагогів загальноосвітнього навчального закладу до специфіки роботи з обдарованими дітьми.

Аннотация. В статье проанализировано психолого-педагогическое содержание категории одаренности, отражена связь с такими близкими понятиями как способности, талантливость, творчество. Определены основные характерные черты одаренной личности. Показана необходимость привлечения внимания педагогов общеобразовательного учебного заведения к специфике работы с одаренными детьми.

Annotation. Psychologist and pedagogical maintenance of category of gift is analysed in the article, reflected his connection with such near concepts as capabilities, talent, creation. Certainly the basic personal touches of the gifted personality. Обґрунтовано necessity of bringing in of attention of teachers of general educational establishment to the specific of work with the gifted children.

Сучасна реальність з її багатогранністю та мінливістю політичних, економічних, соціальних та культурних процесів все частіше вимагає від особистості неординарного, творчого підходу до дійсності, активного її перетворення. Суспільство потребує нестандартного вирішення завдань, що під силу людині, мислення та поведінка якої відрізняються від стереотипних вчинків, крім того, важливим компонентом такої діяльності є її успішність, досягнення певних позитивних результатів.